

Mogućnosti i granice etike u djelu

Milana Kangrge

*Posvećeno Milanu Kangrgi
povodom osamdesetog rođendana*

Uvodna riječ

Okrugli stol u organizaciji Katedre za etiku

Skup pod nazivom »Mogućnosti i granice etike u djelu Milana Kangrge. Okrugli stol povodom osamdesetog rođendana prof. dr. Milana Kangrge« održan je 25. travnja 2003. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu u organizaciji Katedre za etiku, koja djeluje u sastavu Odsjeka za filozofiju na istom fakultetu. Riječ je o katedri koju je, kao ključni punkt sveučilišne nastave etike u Hrvatskoj, prof. dr. Milan Kangrga vodio od svog povratka sa studijskog boravka u Njemačkoj 1964. do umirovljenja 1993. godine. To je bilo razdoblje u kojem su brojne generacije studenata filozofije, na inspirativnim predavanjima i u žustrim seminarskim raspravama, razvijali kritički pristup i svladavali filozofski način mišljenja na jednom od najstremijih uspona filozofske misli u povijesti filozofije, na dionici od Kanta do mladoga Marxa. Bilo je to vrijeme postavljanja standarda, u kojem je Kantova etika ustoličena kao condicio sine qua non etičke obrazovanosti.

Razlozi i motivi za organiziranje okruglog stola bili su dublji od rođendanskog povoda; trebalo je ne samo odati priznanje M. Kangrgi za ostvarene doprinose u filozofiji i posebice u području etike, nego i skrenuti pozornost na njegovu izvornu filozofsku poziciju, koja još uvijek nije dostatno uvažena niti istražena i čiji potencijali stoga ostaju neiskorišteni u recentnim misaonim kretanjima. No, u tom pogledu ima ohrabrujućih naznaka kao što je, primjerice, podatak da je nedavno u Njemačkoj prevedena njegova knjiga Praksa – vrijeme – svijet (Praxis – Zeit – Welt, Königshausen & Neumann, Würzburg 2004.).

Skup je protekao u produktivnom ozračju; nakon pozdravne riječi Nadežde Čačinović, pročelnice Odsjeka za filozofiju, izlaganja su održali: Ante Čović, Milenko A. Perović, Gajo Sekulić, Hotimir Burger, Marijan Krivak, Lino Vrljak, Zvonko Šundov i Hrvoje Jurić. Referati su bili popraćeni živom i sadržajnom raspravom. Na kraju se sudionicima okruglog stola prigodnim riječima zahvale obratio Milan Kangrga. Skup je bio dobro posjećen, a odjeknuo je i u široj javnosti, prije svega zaslugom poduzetog izvješća koje je na dan održavanja objavljeno u TV-Dnevniku, središnjoj informativnoj emisiji prvog programa Hrvatske televizije.

Tematski broj časopisa

Temu okruglog stola na prijedlog organizatora preuzelo je uredništvo časopisa Filozofska istraživanja u svoj izdavački program, te odlučilo, sa svoje strane,

dotični broj časopisa posvetiti Milanu Kangrgi u povodu njegova životnog jubileja. Tematska cjelina obuhvatila je radove koji su izlagani za okruglim stolom ili su proizašli iz rasprave na samom skupu (B. Buden, S. Livada), te priloge koji su naknadno prispjeli uglavnom iz kruga intelektualnih suputnika i prijatelja M. Kangrge, a uvrštena su i dva prigodna pisma od svjetski poznatih mislilaca (W. Biemel, J. Habermas). Navedeni se prilozi razlikuju prema formi, karakteru i ambicijama i kreću se u širokom rasponu od iscrpnih znanstvenih studija, preko problemskih prikaza do povijesnih reminiscencija, političkih analiza i opisa doživljaja. U cjelinu ih povezuje imanentna upućenost na Kangrgino mišljenje ili pak relacija prema njegovoj osobi, kao i posvećenost »zaustavljenom trenutku« njegove osobne povijesti.

Etička zasnovanost Kangrgine misli

Unatoč površnim, ponekad tendencioznim prigovorima kako Kangrga ukida i poništava etiku, njegovo je mišljenje etički usredotočeno, premda ne i etički ograničeno, dok su sve ključne kategorije njegove filozofije (praksa – vrijeme – svijet) izvedene misaonom linijom »kritike moralne svijesti«. Time želimo obrazložiti i opravdati činjenicu da je etički vidokrug njegove misli ne samo naslovom okruglog stola nego i, opetovano, naslovom ovog tematskog bloka postavljen kao mjerodavan okvir za sagledavanje cjeline njegova djela. Linija etičkog kritičizma ujedno je i linija izvornosti Kangrgine misli, kojom se određuje mjera njene vrijednosti, što je još prije gotovo tri desetljeća bilo na pregnantan način izraženo u jednom vrednovanju:

»S filozofskog stajališta najinteresantniji je u zagrebačkom krugu Milan Kangrga, kojem je uspjelo u knjigama o etici i povijesti veoma spekulativno oblikovati neke pretpostavke neomarksističkog mišljenja. Kangrga filozofski razvija ideju ozbiljenja morala, pri čemu odbacuje moralizam, a jedinstvo bitka i trebanja projicira u povijesni eshaton realiziranog komunističkog društva. Taj način mišljenja vodi ga s jedne strane do svojevrsne apoteoze budućnosti, s druge pak strane do odbijanja filozofske antropologije u duhu Blochova shvaćanja čovjeka kao još-ne-bitka. (...) Shema njegove misaone zgrade očigledno je tradicionalno marksistička, premda je njemu kao gotovo nikome drugom od njegovih suvremenika uspjelo toj shemi podariti autentičnu i svježu filozofsku atmosferu. Dok mladi autori ne objave svoja zrela djela, Kangrga ostaje nedvojbeno najznatnija hrvatska filozofska pojava nakon rata.«*

Toj se prosudbi ni danas u bitnome nema što dodati. Treba je tek ažurirati i – bez obzira na okolnost da živimo u civilizacijskom krugu u kojem se vrijeme mjeri ratovima – iskazati na neutralnoj vremenskoj skali, te reći da je Kangrga »najznatnija hrvatska filozofska pojava u drugoj polovici XX. stoljeća«. Dakako da Kangrginoj filozofskoj poziciji, s obzirom na njenu naglašenu izvornost, pripada zapaženo mjesto i u širim, regionalnim i europskim okvirima, ali za takve bi ocjene prethodno bilo nužno provesti komparativna istraživanja u odgovarajućim razmjerima. Tekstovi što slijede potkrepljuju nadu da će se to doista i dogoditi.

Ante Čović

*

Mladen Schwartz, »Jugoslawische Philosophie«, *Zeitschrift für philosophische Forschung*, Verlag Anton Hain KG, Meissenheim/Glan, br. 3/1976., str. 473–474. S takvom ocjenom Kangrgine originalnosti suglasan je i Stjepan Sirovec, čije opsežno istraživanje općenito

pruža čvrst oslonac za navedene tvrdnje. – Usp. Stjepan Sirovec, *Ethik und Metaethik im jugoslawischen Marxismus. Analyse und Vergleich mit katholischen Positionen*, Ferdinand Schöningh, Paderborn/München/Wien/Zürich 1982., str. 303–304.